علی محمد مخلص:

علی محمد مخلص په پښتو کی د روښانی غورځنګ له نومیالیو شاعرانو او لیکوالو څخه دی. هغه د ابابکر کندهاری شینواری زوی دی.

ابابکر د احداد او الهداد (رشید خان) هندوستان ته لاړ. ابابکر هم د هغه په ډله کی و. نوموړی د پښتو شاعر او لیکوال و. د ((مرأةالعارفین)) او ((سراج العارفین)) د کتابونو مؤلف دی.

علی محمد مخلص په غلب ګومان د ۱۰۱۵ او ۱۰۲۰ هــ. ق. کلونو په شاوخوا کی زیږیدلی دی. څیړونکی وائی چی هغه به یا په کندهار او یا هم په تیرا کی زیږیدلی وی چی د روښانی او عسکری مرکز و او د هغه د مور پلارګنی س

سیمه وه. مشهور اثر ئی د بایزید روښان ((حالنامه)) ده چی په فارسی ژبه لیکل شوی او د شعرونو دیوان ئی د پرویز مهجور خویشکی په همت چاپ او خپور شوی دی. یوه منثوره رساله ئی هم د هندوستان په کتابتونونو کی پیدا شویده.

د علی محمد مخلص د مړینی دقیقه نیټه نه ده څرګنده، خو د هغه د دیوان او حالنامه کی د پیښو له بیان څخه ئی د مړینی نیټه د ۱۰۸۰ هــ. ق. حدود اټکلولی شو.

اتنولوجی (اتنوګرافی): د بشر د توکم او نژاد په باب علمی څیړنو ته ویل کیږی.

سلیمان ماکو او د هغه ((تذکرۀ الاولیاء))

سلیمان ماکو د پښتو د لرغونی دوری پیاوړی لیکوالی دی. هغه د ((تذکرۀ الاولیاء)) په نوم یو ډیر مهم اثر په پښتو نثر لیکلی دی چی له بده مرغه ټول کتاب ئې لاس ته نه دی راغلی او یوازې د پیل خوا پاڼې ئی د اروابناد استاد پوهاند حبیبی په زیار پیدا شوی او خپرې شوی دی.

سلیمان ماکو د بارک خان صابزی ماکو زوی دی چی د کندهار په ارغستان کی اوسیده. دی پخپله وائی چی په (۶۱۲ هــ) تللی وم او د پښتونخوا په غرو او رغو کی ګرځیدم. تر دغه سفر وروسته سلیمان ماکو په دی بریالی شو چی د پښتو د نامتو لویانو د ژوند په باب د ((تذکرۀ الاولیاء)) په نوم یوه تذکره ولیکی.

د تذکرۀ الاولیاء په هغو اوو پاڼو کی چی زموږ لاس ته راغلی دی ددغو شاعرانو او لیکوالو احوال پکی راغلی دی.

۱ – بیټ نیکه ۲ – ملکیار غرشین ۳ – شیخ اسماعیل ۴ – قطب الدین بختیار

د سلیمان ماکو د نثر خو ځانګړتیاوی داسی شمیرلای شو:

۲ – دغه نثر روان او خوږ دی، بی له کړکیچ او کړلیچ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳– د اوږدو جملو پر ځای، لنډې لنډې جملې کاروي. يوه جمله په بله پورې نه تړي.

۴– د طبيعي مکالمې او روانو خبرو اترو بڼه لري.

۵ - جملې ئې غوڅې، څرګندې او واضح دي.

۶ – که څه هم د پارسي کلمات ډير نه راوړي او زياتره پښتو سوچه او نږه کلمې ليکي.

۷ – د سليمان په نثر کې تر فارسي د عربي ژبې اثر هم ډيراو درونډ ښکاري او ددې علت هم دادی چې عربي په دغو وختو کې د پښتنو درسي او ديني ژبه وه او که به چا له علمه سره مينه درلوده. هغه به عربي زده کوله.

۸ – په دې نثرکې د فعلونو تکرار هم لکه د نورو ژبو د لرغونو نثرونو په څير تر سترګو کېږي او کله خو په پرله پسې ډول زيات فعلونه په مکرر ډول راوړي، لکه (بختيار په پښتو سندرې کړينه، اوښې تويوينه، خدای ته ناري کړينه، غلبلې کړي. پاړکي لرينه)

۹ – دغه نثر که څه هم مسجع نه دی، خو لکه د نورو ژبو پخوانی نثرونه کله کله وزن لرونکې او مسجع کلمات لري د فعلونو په پای کې يو (نه) د وزن او ترنم لپاره نښلولی دی.

حکايت

نوشيروان چې په عدل او انصاف کې مشهور و، يوه ورځ ښکار ته وتلی و، څه يې وږلی وو. کباب ئې کاوه. مالګه حاضره نه وه. خدمتګار ئې کلي لره واستاوه چې ورشه مالګه په بها راوړه چې بد رسمي ونشي، کلی به خراب شي. چا وويل: پّ دا هومره مالګه راوړل به څه خرابي کېږي.

دی وي: بنياد د ظلم اول لږ و، هر څوک چې حاکمان کېدل، په وار وار ئې زياتاوه، تر دې حده ورسيده.

پښتو ولسي ادبيات

که موږ ادبيات په دې لوست کې په دوو عامو څانګو وويشو، نو دغه دوه څانګې ئې (ليکلي يا تحريري ادبيات) او (ناليکلي يا ولسي او شفاهي ادبيات) دي. * په ليکلي ادب کې هغه ليکلي او ديواني ادبيات راځي چې وخت په وخت د ځانګړو ليکوالو يا شاعرانو او ناظمانو په قلم ليکل شوي او په ديواني او کتابي بڼه تر موږ رارسيدلي دي.

- په شفاهي يا ولسي ادبيات بيا د هغه ولس غږ دی چې له ليک او لوست څخه ليرې پاتې وي او دغه سندرې چې په حقيقت کې د خلکو سندرې دي او د ولس ادبيات دي، سينه په سينه په شفاهي بڼه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتنو د تاریخي ولسي میراث په توګه تر دی دمه رارسیدلي او یوه برخه ئی د راټولوونکو او د فولکلور د څیړونکو له خوا راټوله شوی ده.

- څیړونکو د پښتو د ولسي ادب منظومه برخه هم په دوه ډوله ویشلي ده. یوه برخه ئی (عامي سندري) او بله برخه ئی (ځانګړي یا خاصي سندري) دي. د لومړي برخي ویناوال څرګند نه دي او په ټول ولس پوري اړه لري، خو د دویمي برخي ویناوال ئی څرګند دي او هغه ولسي شاعران دي. په عامو سندرو کی دغه بیلابیل برخي شاملي دي. د میندو سندري: لکه اللو للو، پیشو – پیشو مه راځه د غرو (پلانکی) جان داسي ویده لکه ګوډي د رنجو. یا منظوم چیستانونه، د ماشومانو سندري، د وړو مشاعري، کیسي او نور........
- په خاصو سندرو کی دغه برخي راځي: مقامونه ، چاربیتي، بدلي، بکتۍ، لوبی، کیسي، داستانونه او نور.....

• ښکارندوی بوللـــــه:

ښکارندوی د پشتو لرغوني شاعري یوه وتلي څیره ده. هغه په شپږمه هجري پیړۍ کی په غور کی اوسیده. محمد هوتک په پټه خزانه کی د هغه د ژوند لنډ حالات لیکلي.

په شعر کی قافیه:

قافیه: قافیه هغه ډول (یا سره ورته) یا همغږي کلمی دی چی د مصراع په پای کی راځي او تکراریږي. په قافیه کی مهمه خبره د همغږۍ ده، هغه کلمی چی دغه همغږي په رامنځته شوی وی د قافیي کلمی بلل کیږي.

قافیه عربي کلمه ده، په لغت کی وروسته ته وائی، په اصطلاح کی هغه علم دی چی د دورونو له وروستیو هم آهنګیو (همغږیو) څخه بحث کوی.

د نظم اساسي رکن وزن دی او قافیه د شعر اساسي رکن نه ګڼل کیږي، بلکی قافیه د نظم یو عارضي رکن دی، ځکه موږ په ډیرو ژبو کی داسي شعرونه ګورو چی قافیه نه لري ((لکه آزاد او سپین شعرونه)).

دور: دور په لغت کی پیر، دوران، حرکت، څرخیدنه، د یو شي پخپل ځای حرکت او ګرځیدنی ته وائی، په اصطلاح کی د بیت یا نظم له پیل څخه د لومړي هماهنګۍ تر پایه پوري یو دور دی، په مصراع او غیر مصراع کی دورونه توپیر پیداکوی.

که د یو بیت هره مسره (نیم بیتی) قافیه ولري نو دا بیت له دوو دورو څخه جوړ شوی دی او مصراع بیت دی، که دیو بیت هماغه وروستۍ مسره قافیه ولري نو دا بیت یو دور لري او غیر مصراع دی. ردیف هم په دور کی راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((روی)) د قافیې هغه توری دی چې له هغه پرته د قافیې همغږی نه راځی. دا په حقیقت کې د همغږۍ د برخې (کلمې)) لومړی توری وی.

د حرکت لمخې روی په دوه ډوله ده:

مطلق روی: که چېرې د روی توری حرکت ولری، مطلق روی ورته وائی.

مقید روی: که چېرې د روی توری حرکت ونه لری مقید روی ورته وائی.

هغه قافیه چې ردیف ورپورې نه وی نښتې، مجرده قافیه بلل کېږی.

هیڅ نقصان د ساده حـــــــسن و جمال نشته　　　د افـــــتاب په رخسار هم خط و خال نشته

چې بدل ئې په کچکول د مهتاب خوان کړ　　　اعتمـــــــــــــاد د زمانې په کمـــــــــــــال نشته

نښـــــــــــلولې زمـــــانې په کوم سبـــــــب یم　　　لکـــــــــــــــه ژبــه خود زما پر و بال نـــــــــشته

د ګجل لکۍ ئې ګوره شــــــــــــوخې سترګې　　　په دا هسې خوبې شاخ د غـــــــــــزال نشتـــــــــــه

هره لار ئې اژدهــــا دی جـــــــــــهان نغرې　　　و بورجـــــــل ته ئې د هر چا مجـــــــال نشته

چې ګره ئې د کوکـــــــــب د کار وانـــــه کړه　　　ولې نه وائې نـــــــاخن د هـــــــــــــــلال نشتـــــــــــه

افروخـــــــــــته وی پکې تل د حسن شمــــــع　　　د خاطر غونــــــــــــدی فـــــانوس د خیال نشته

شـــیدا ګوره هر طرف ګلګونی اوښې
هـــــیڅ خندا په دا بهار کې امسال نشته

ادبیات د اسلام د سپیڅلی دین له نظره:

اسلام ادب زیاتی ځانګړتیاری لری یو څو ئې لاندی راوړل کېږی:

۱ – عقیدوی او اخلاقی مسوولیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ – دنده او رسالت

۳ – بشپړتیا او هر اړخیزوالی

۴ – ریبنتینولی

۵ – رغندتوب او مثبت لوری ته کتنه

د خوشحال بابا دستارنامه:

تاسي به د خوشحال خان ختک دغه شعر خامخا اوریدلی وی:

چې دستــــــــــــــار تــــــــــــــړی هـــــــــــــــزار دی

د دســـــــــــــتار ســـــــــــړی په شـــــــــــمار دی   پر دغه شعر یو

کتاب خبری کېدای شی

((دستارنامه)) د خوشحال خان ختک هغه اثر دی چی په پښتو نثر ئی لیکلی دی.

دغه منثور اثر په ۱۰۷۶هـ ق. کال کی خوشحال بابا د هند د رنتبور په زندان کی لیکلی دی. دغه وخت دی د مغولی واکمن اورنگزیب په امر په رنتبور کی بندی و. چی پخپله وائی په دی وخت کی په زندان کی یوازی وم هیڅ کتاب راسره نه وو چی تری ګټه واخلم.

د کتاب د لیکلو نیټه ئی په دی مسره کی ښودلی ده:

بس دی محنت د بیلتانه

چی ددی کلمو ابجدی ارزښت (۱۰۷۶هـ ق.) کېږی.

په ((دستارنامه)) کی له سریزی ورسته په دوو بابو یا څپرکو کی د مشرتابه لپاره د شلو هنرونو او شلو خصلتونو لرل تشریح شوی دی. دغه شل هنره او شل خصلته په دی ډول راغلی دی.

اول هنر د ځان د پیژندګلوی، دویم هنر د علم چی نسب کمال باله شی، دریم هنر د خط، څلورم هنر د شعر نطم پنځم هنر د تیر اندازۍ دی، شپږم هنر د آب بازۍ، اووم هنر د آسب بازۍ، ابم هنر د ښ:ر، نهم هنر د شجاعت، لسم هنر د سخاوت ورکول، یوولسم هنر د معاشرت، دولسم هنر د اولاد د تربیت دی، دیارلسم هنر تادیب د خدم دی، څوارلسم هنر د اسباب د معشیت، پنځلسم هنر دزراعت، شپارسم هنر د سوداګرۍ د تجارت، اوولسم هنر دتحقیق د نسب، اتلسم هنر د علم موسیقی، نولسم هنر د نرد د شطرنج دی، شلم هنر د نقاشۍ د تصویر دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خصلتونو په باب شل خصلتونه لازمی بلل شویدی:

اول خصلت د مشورت دی، دویم خصلت د عزم، دریم خصلت د خاموشی دی، څلورم خصلت هنر د راستی، پنځم خصلت د شرم د حیا دی، شپږم خصلت د خلقت دی، اووم خصلت د مروت دی، اتم خصلت د عفو و کرم، نهم خصلت تمیز د تانی، لسم خصلت د عدل د انصاف دی، یوولسم خصلت د توکل دی، دولسم خصلت د تربیت، دیارلسم خصلت د خوف د رجاء دی، څوارلسم خصلت د د ملک د انتظام، پنځلسم خصلت د همت دی، شپارسم خصلت د حلم، اوولسم خصلت د غیرت دی، اتلسم خصلت د حزم د احتیاط، نولسم خصلت د طاعت او شلم خصلت د استغفار دی.

رنتبور: په هندوستان کی د هغه وخت یو مشهور زندان و چی خوشحال بابا پکی بندی و.

ابجد: د شمیرو یو ځانګړی ډول دی، زموږ په کلاسیکه شاعری کی د وخت او نیټو لپاره کارول کېږی. داسی هر توری د یو عدد (شمیر) لپاره کارول کېږی. کله چی د یو بیت توری ددغه ټاکلو عددونو په شمیر سره جمع شول نو یوه ځانګړی نیټه یا کال تری جوړیږی. د ابجد ټول توری په لاندی ډول دی:

ابجد، هوز، حطی، کلمن، سعفص، قرشت، ثخذ او ضظغ. او شمیر ئی داسی دی:

ا	ب	ج	د	هـ	و	ز	ح	ط	ی
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
ک	ل	م	ن	س	ع	ف	ص	ق	ر
۲۰	۳۰	۴۰	۵۰	۶۰	۷۰	۸۰	۹۰	۱۰۰	۲۰۰
ش	ت	ث	خ	ذ	ض	ظ	غ		
۳۰۰	۴۰۰	۵۰۰	۶۰۰	۷۰۰	۸۰۰	۹۰۰	۱۰۰۰		

قلمی پانګه:

قلمی پانګه هغو نسخو یا کتابونو ته ویل کېږی چی په لاس لیکل شوی او خطاطی شوی وی.

هغه لاملونه چی دغه زموږ قلمی پانګه ئی د تباهی سره مخ کړیده.

۱: زموږ په ولس کی د زده کړی او سواد د کچی ټیټوالی ددی لامل شوی دی چی خپله زموږ خلک خپلی دی پانګی ته پاملرنه ونه کړی. او وخت په وخت ئی له لاسه وتلی، په قبرونو او سمڅو کی ئی تر خاورو لاندی کړی او آن سوزولی ئی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: د کورنیو جګړو او بهرنیو یرغلونو په لړ کی جنګ جګړو هر څه تباه کړی دی. او دغو جنګ جګړو زموږ ډیرادبیاو کلتوری میراثونه او قلمی پاڼګی له منځه وړی او تباه کړی.

۳: له بده مرغه موږ د اوږدو ناخوالو بهیرونو هم خپلو کلتوری او ادبی میراثونو راټولو او تنظیمولو ته نه یو پریښنی.

تر اوسه پوری د (۳۰۰۰) شاوخوا پښتو قلمی کتابوتو څرګ لګیدلی دی. تر ټولو زیاتی نسخی د پیښور په پښتو کی اکاډمی کی خوندی دی، چی شمیر ئی (۵۲۰) نسخو ته رسیږی. او وروپسی د افغانستان د علومو اکاډمی کتابتون راځی چی چی (۱۷۷) پښتو قلمی کتابونه پکی ساتل کېږی. او د فغانستان په ملی ارشیف کی (۱۲۶) نسخی خوندی دی.

په بهرنیو هیوادونو کی تر ټولو زیاتی پښتو قلمی نسخی د انګلستان په کتابتونو کی خوندی دی چی شمیر ئی (۱۶۹) نسخو ته رسیږی. د هند په کتابتونونو کی (۱۴۴) او د پخوانی شوروی په کتابتونونو کی (۵۰) نسخی خوندی دی.

په دغو نسخو کی د تالیف لمخی ډیره زړه نسخه د سلیمان ماکو ((تذکرۀ الاولیاء)) ده چی تر۶۱۲هــ.ق. کال وروسته تالیف شویده.

او د کتابت لمخی ډیره زړه نسخه د پیرروښان ((خیرالبیان)) ده چی ۱۰۶۱هــ. ق. کال کی خطاطی شویده. او هغه اثر چی ډیری زیاتی نسخی ئی په لاس کی دی د اخوند درویزه ((مخزن الاسلام)) دی چی تر ۳۰۰ زیاتی نسخی ئی پیدا شویدی.

او دغه راز ډیری قیمتی نسخی د خوشحال خان خټک د خپل لاس لیکلی دیوان دی چی پر ۱۰۹۹هــ.ق. کال ئی کتابت کړی او د محمد هوتک پټه خزانه ده چی په ۱۳۰۳هــ.ق. کال کی ئی کتابت تر سره شویدی.

عبدالحمید مومند

له بده مرغه د پخوانیو شاعرانو په څیر ئی د زوکړی او مړینی دقیقی نیټی نه دی معلومی. خو په دی وروستیو کی څیړونکو معلومه کړه چی حمید بابا د پیښور – کوهاټ سړک او باړی روډ پر بنی غاړه پراته کلی ماشوکګر (ماشو) کی زیږیدلی دی. د پخوانیو څیړونکو لمخی ئی ژوند تر ۱۱۴۵هــ. ق. پوری باوری و، خو د هغه د شرغۀ الاسلام نومی کتاب په پیداکېدو سره سم، معلومه شوه چی تر ۱۱۴۸هــ. ق. کال پوری خو ژوندی و، څکه چی کتاب ئی هم په همدی کال پای ته رسولی دی. مزار ئی د ماشو (یا ماشوکګر) په لویه هدیره کی دی.

د حمید مومند په آثارو کی ده لاندی کتابونه تر اوسه پیدا شوی او خپاره شویدی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – دیوان: د حمید دیوان د اټکل لمخی د هغه په پخپل ژوند کی راټول شویدی، په ادبی کړیو او محافلو کی (دُرو مرجان) په نوم هم یاد شویدی. عبدالحمید مومند وروستی چاپ شوی دیوان تر ټولو بشپړ دیوان دی چی (۲۹۰) غزلی، قصیدی، یو مخمس، یو ترکیب بند، او دوه څلوریزی لری چی د بیتونو شمیر ئی (۲۹۳۲) ته رسیږی.

۲ – شاه او ګدا: د حمید بابا یو زیاړل شوی منظوم داستانی اثر دی. او د فارسی نه ئی پښتو ته اړولی دی. شاه او ګدا په فارسی ژبه د هلالی چغتائی اثر دی.

۳ – نیرنګ عشق: دغه اثر په فارسی ژبه د مولانا محمد اکرم غنیمت په قلم لیکل شوی او حمید مومند په خوږه او روانه شاعرانه ژبه پښتو کړی دی.

۴ – شرعة الاسلام : دغه اثر په عربی ژبه لیکل شویدی او لیکوال ئی د بخارا مفتی امام الواعظ محمود بن ابی بکر الحنفی دی. حمید مومند د پیغمبر (ص) د سنتو په اړه په پښتو نظم ژباړلی دی. ددغه کتاب بشپړه نسخه چی ۱۵۰۰۰ بیته ده تر اوسه نه ده پیداشوی، خو نیمائی کتاب ئی چی اوس ترلاسه شوی بیتونه ئی (۷۳۶۰) ته رسیږی.

هلالی چغتائی: د نهمی هجری پیړی د پای او لسمی هجری پیړی د پیل شاعردی، هلالی چغتائی د پارس په آستر آباد کی زیږیدلی دی، او په هرات کی لوی شویدی خپل نوم ئی بدرالدین دی، په ۹۳۶هــ. ق. کال وژل شویدی.

هندی مکتب یا سبک: دا چی په فارسی یا پښتو ادب او شاعری کی د هند مکتب اصطلاح سمه ده که د هندی سبک، څیړونکی بیلابیل نظرونه لری. اروابناد محمد حیدر ژوبل د هندی سبک ځانګړنی داسی شمیرلی دی:

۱ – باریک مضمونونه، پیچلی افکار، غیر طبیعی خیالونه، خاصی استعاری، کنائی او تشبیه ګانی او ډیره زیاته خیالبافی.

۲ – له ژوند نه شکایت، د ژوند د کړغیړنو اړخونو بیانول.

۳ – د اغراق او مبالغی په ډول د غم، درد او خپګان څرګندولو ته تمایل.

۴ – ویاړ او غرور او په شعر کی د خپل مقام په لوړتیا فخر کول.

۵ – له حده زیاته مبالغه او اغراق.

انتقادي متن: پخوانيو شاعرانو ديوانونو د انتقادی متن ترتيب دی ته وائي چی د بيلابيلو قلمی او چاپی نسخو څخه يو داسی متن برابر شی چی کره او سم وی. **خو** په حقيقت کی له بيلابيلو نسخو د يوی کره نسخی برابرولو ته انتقادی متن وائي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد شاهی شهنامه

احمد شاهی شهنامه د وخت د پښتو په اړه یو منظوم اثر دی. چې د احمد شاه بابا په امر د هغه د مهال یو شاعر حافظ گل محمد مرغزی لیکلی او په ۱۱۷۶هــ.ق. کال ئی بشپړی کړیدی.

شهنامه: شهنامه هغه اثر ته ویل کېږی چې تر ډیره حماسی بڼه لری، د واکمنانو، امیرانو، پاچاهانو، او پهلوانانو د حالاتو او پوځی کارنامو په اړه کښل کېږی.

او یوازینی قلمی نسخه ئی د انگلستان په بریټیش موزیم کی ساتل کېږی.

حافظ گل محمد مرغزی د زوکړی ځای او خاړپوځو مېنه مرغزه کلی دی، چې د پېښور شمال شرقی لورته د صوابی په شاوخوا کی واقع دی. په ۱۱۲۶هــ. کال زیږیدلی او او د شهنامې د بشپړولو په کال ئی ۱۱۷۶هــ. ق. عمر ۵۰ کالو ته رسیدلی و، ژوند ئی تر ۱۱۷۹هــ.ق. کال پوری باوری و. او د شهنامې د ټولو بیتونو شمیر ۴۰۰۰ ته رسیږی.

احمد شاهی شهنامه ۳۶ بحثونه او فصلونه لری. او د مثنوی په بڼه لیکل شویدی او د هری مصری سیلابونه ئی اته او کله کله نهه دی.

د پښتو ادبیاتو اوسنی (معاصره) دوره

په افغانستان کی په ۱۲۸۲هــ.ق. کال کی او په ۱۸۷۰م کال کی لومړی مطبعه فعاله شوه.

په افغانستان کی لومړی معلومه جریده شمس النهار نومیده په ۱۲۹۰هــ.ق. کال او ۱۸۷۴م کال کی خپره شوه.

د امیر حبیب الله خان په وخت کی لومړی د مولوی عبدالرؤف کندهاری په مشری د ((سراج الاخبارافغانستان)) په نوم جریده خپره شوه، چې د یوی گڼی وروسته ئی د خپریدو لړی بنده شوه. او وروسته د ژورنالیزم پلار محمود طرزی په مشری د ((سراج الاخبار افغانیه)) د جریدی خپرونی د پښتو ادب پر وده لوی اغیز وکړ.

په ۱۹۰۳م کال کی په کابل کی ((حبیبیه ښوونځی)) جوړ شو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشروطیت غورځنګ په افغانستان کې ۱۹۰۵م کال کې پیل شو. او معاصر ادب په لره پښتونخوا کې د۱۹۱۰م کال شاوخوا د (افغان) جریدې په خپریدو سره پیلیږي.

په افغانستان کې د سراج الاخبار د دویم ځل (۱۹۱۱م) کال کې په خپریدو سره د معاصر ادب بنسټ کېښودل شو.

غني خان – نه هیریدونکی شاعر

غني خان د خان عبدالغفار خان زوی دی، په ۱۹۱۴م کال کې د پښتونخوا د هشنغر په اتمانزو کې زیږیدلی دی. په ۵ کلنۍ کې ئې مور له نړۍ سترګې پټې کړې او پلار ئې دژوند اوږده کلونه دهندوستان د انګریزي حکومت په زندانونو کې تیر کړل.

لومړۍ زده کړې ئې داتمانزو په آزاد ښوونځۍ کې ترسره کړې. په ۱۹۴۵م کال کې د هندوستان پارلمان ته انتخاب شو او بنه وځلید. د هندوستان له بیا ویشلو وروسته غني خان ونیول شو او ۶ کاله د پاکستان په زندانونو کې تیر کړل.

د غني خان شعرونو لاندې ټولګې چاپ شویدي:

۱ – د پنجرې چغار: دا د غني خان د شعرونو لومړۍ ټولګه ده، د زندان له فریادونو ئې جوړ کړې دی.او په ۱۹۵۳م کال کې دغه مجموعه د هریپور په جیل کې بشپړه کړیده، او په ۱۹۵۶م کال کې په پیښورکې چاپ شویده.

۲ – د غني خان پلوشې: دا مجموعه په ۱۳۳۹م کال کې په کابل کې د پښتو ټولنې لخوا چاپ شویده.

۳ – پانوس: دغه کتاب په ۱۹۸۷م کال کې په پیښور کې چاپ شویده، د پنجرې چغار او پلوشې سربیره یکې نور نوې شعرونه هم راغلي دي.

۴ – د غني کلیات: د غني د شاعرۍ کلیات په ۱۳۶۴هـ. ش. کال په کابل کې چاپ او خپاره شویدي.

دغه نومیالی شاعر په ۱۹۹۶م کال کې په پیښورکې له نړۍ سترګې پټې کړې.

سبک: هغې ځانګړې لارې ته ویل کېږي، چې د یو کار د ترسره کولو او د یو څه شي په جوړولو کې کارول کېږي. اسلوب او قاعده ئې هم ګڼلې شو. په حقیقت کې سبک د یو اثر او یا یو لیکوال د آثارو د ځانګړنو او مشخصاتو ټولګه ده.

فلسفي شاعر: غني خان یو لیکوالو په دې نامه هم یاد کړې دی. د هغه ډیر شعرونه د یو ډول لیوني بغاوت بیلګې دي چې فلسفي رنګ هم لري. له همد کبله ځنیو لیکوالو لیوني فلسفي بللي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنزیه شعر: هغه شعر ته ویل شوی چی د طنز او مزاح رنگ ولری. په دغه ډول شعرونو کی ژور اجتماعی او انتقادی مطالب د خندا او ټوکو په قالبونو کی رانغاړل کېږی.

په بهر کی د پښتو پوهان

د اتلسمی میلادی پیړی په وروستیو کی پښتو ژبی، ادب، تاریخ او کلتور ته د استعماری ځواکونو (ثار روسیی او انگریزانو دواړو) پاملرنه را اووښتی وه.

په روسیه کی د پښتو په باب کارونه لومړی په جرمنی ژبه شروع او بیا پکی انگریزی ژبه هم داخله شوه.

په ۱۷۹۱م. کال کی د ګولډن شتیت پښتو جرمنی قاموس هغه وخت د روسیی په پلازمېنه ((سنټ پترزبورگ)) کی خپور شو. د کلا پروت هغه اثر چی په جرمنی ژبه (د افغانانو ژبه) په نوم خپور شویدی.

بوریس اندرییویچ ډورن: په ۱۸۰۵م. کال کی په جرمنی کی زیږیدلی او هلته ئی لوړی زده کړی په ختیځ پوهنه کی ترسره کړی. په سروسیه کی د خارکوف او پترزبورگ په پوهنتونونو کی د ختیځو ژبو استاد او بیا د پترزبورگ د عمومی کتابتون مشر و. د نوموړی په برکت په روسیه کېد پښتو ژبی د تدریس لړی پیل شوه. د ډورن ((پښتو منتخبات)) د ډیر ارزښت وړ اثر دی.

هنری جورج راورټی : دا په ۱۸۲۵م. کال کی په انگلستان کی زیږیدلی او په ځوانی کی ئی په هندوستان یو شمیر ژبی زده کړی او کله چی پښتونخوا ته تبدیل شو، خپله ټوله پاملرنه ئی پښتو ژبی ته واړوله. پښتو انگلیسی قاموس او د ((گلشن روه)) په نوم کتابونه ئی د ډیر ارزښت وړ دی. په گلشن روه کی له سریزی وروسته د نظم او نثر خو بیلگی راغلی دی.

هنری والټر بیلیو: په ۱۸۳۴م. کال کی په هند کی زیږیدلی دی. د پښتو او پښتنو په اړه ئی زیات آثار لیکلی دی. ((پښتو گرامر)) او ((پښتو ډکشنری)) ئی ترټولو مشهور دی نور ډیر آثار ئی هم لیکلی دی.

تور برن: تور برن په بنو کی د برتانوی هند د حکومت د یو مامور په توگه کار کاوه. وروسته ئی دپښتنو له ژوند، فولکلور، متلونو، کېسو او سندرو سره ځانگړی مینه پیدا شوه. هغه ئی راټول او په ۱۸۷۶م. کال کی ئی د ((بنو – زموږ افغانی سرحد)) په نوم چاپ او خپ،ر کړ.

جیمز ډار مستېټر: دغه ختیځ پوه او پښتو پوه په ۱۸۴۹م . کال کی په فرانسه کی زیږیدلی دی. په پاریس کی ئی په ادبیاتو کی تر دکتورا پوری زده کړی وکړی. په ۱۸۸۶ ـــ ۱۸۸۷م. کلونو کی په هند کی د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبنیو پلټنو دنده وروسپارل شوه. په بمبئی، پېښور او هزاره کی ئی څېړنی ترسره کړی. د نوموړی مهم اثر ((د پښتو د شعر هار و بهار)) نومیږی.

پروفیسر مارګن ستېرن: په ۱۸۹۲م. کال کی په ناروی کی زیږیدلی دی او د اروپا په بیلابیلو پوهنتونونو کی ئی د هندو آروپائی ژبو د تدریس چاری پرمخ بیولی. د پښتو ژبی د څېړنی په موخه ئی افغانستان ته سفرونه وکړل.

اضافی معلومات

روسی خاران: د روسی له واکمنانو څخه و کورنۍ سلسله ئی د خارانو په نامه یادیږی. (خار) د (تزار) پّ نامه هم یاد شوی خو اصلی بڼه ئی په روسی ژبه کی (خار) دی.

ستراتیژیکه ساحه: دغه اصطلاح هغو سیمو ته کاروله کېږی، چ د جعرافیائی موقعیت له پلوه ډیره مهمه ویره د افغانستان او پښتونخوا موقعیت ته له جعرافیائی پلوه څکه د ستراتیژیک موقعیت سیمه ویله کېږی چی د هندوستان – منځنۍ آسیا او چین تر منځ پرته ده.

الف جانه خټک

دا په ۱۹۲۷م. کال کی د پښتونخوا د کوهاټ په احمدی بانډه کی زیږیدلی ده. تر اتم ټولګی پوری ئی زده کړی وکړی او نوری منظمی زده کړی تری پاتی شوی. او وروسته ئی په شخصی توګه زده کړو ته دوام ورکړ او تر ماسټرۍ پوری ئی زده کړی وکړی. او ډیره موده د ښوونکی په توګه د نجونو په یوه ښوونځی کی دنده تر سره کړیده.

عاطفه: هغه روانی اغیز یا غبرګون دی چی له بهرنیو څیزونو، چارو او پیښو سره د مخامخ کېدلو په وخت کی په ذهن کی رامنځته کېږی لکه: محبت، شوق، کینه، قهر او نور.......

له تاریخ نه مخکی دوره: دا هغه دوره ده چی لیک یا خط نه و ایجاد شوی. په تاریخی څیړنو کی ددغی دوری څیړل ځکه ډیر اهمیت لری او ستونزمن کار دی چی لیکلی اسناد ئی نشته.

خیال بخاری: اروابناد خیال بخاری د پښتو تکړه لیکوال و. د پېښور د پښتو اکېډیمۍ له نومیالیو څیړونکو څخه و. د ژبنیو او ګرامری څیړنو په برخه کی ئی ډیر کار کړیدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شفیق او پښتو لنډه کېسه:

محمد موسی شفیق د افغانستان نومیالی شاعر، عالم، سیاستوال، او لیکوال و. د ننگرهار د کامی اصلی اوسیدونکی دی، او پخپله په ۱۳۰۸هـ.ش. کال په کابل کی زیږیدلی دی، د لومړنیو او ثانوی زده کړو وروسته ئی په شرعیاتو، حقوقو او سیاسی علومو کی په مصر او امریکا کی د ماسترۍ تر درجی لوړی زده کړی وکړی. او د سفیر، وزیر او صدراعظم دندی تر سره کړی او په ۱۳۵۷هـ.ش. کال کی د سردار داود خان په کودتاه کی شهید کړای شو.

لاندی آثار ئی چاپ شویدی:

۱ – پیغام (د شعرونو ټولگه)

۲ – عبقریان (د لنډو کېسو ټولگه)

۳ – د ننگرهار شاعران.

د شفیق د لنډو لیسو یوه ټولگه د ((عبقریان)) په نوم په ۱۳۴۶م. کال په کابل کی خپره شویده. په دغه مجموعه کی په دری ژبه د هغه یوه لنډه کېسه د ((عبقریان)) تر سر لیک لاندی او دغه نوری څلور پښتو لنډی کېسی خپری شوی دی، ((هفته کودک))، ((ډاکټر صاحب))، ((دتمی کاوران))او ((برکت)) دغه ټولی کېسی هغه په ۱۳۳۸او ۱۳۳۹هـ.ش. کلونو کی لیکلی دی.

د شفیق د لنډو کېسو ځانگړنی:

۱ – د لنډو کېسو نثر ئی داستانی دی.

۲ – د طنز برخه ئی مهمه ده او د طنز مالگه د هغه په ټولو کېسو کی شته.

* - **جامی:** په افغننستان کی دری ژبی د کلاسیکو ادبیاتو نومیالی څیره ده. بشپړ نوم ئی نورالدین عبدالرحمن جامی و. په هرات کی زیږیدلی او د ژوند دوران ئی له (۸۱۷څخه تر ۸۹۸هـ.ق.) کال پوری دی. په آثارو کی ئی د بهارستان زیات شهرت لری.

په پښتو کی ناول لیکنه:

ناول کلمه انگلیسی ده او ویل کېږی چی د ایتالیائی (نو ویلا) څخه اخیستل شویده، چی د (نوی یا کوچنی) په معنی ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اروپائی هیوادونو کی د ناول پر ځای د رومان اصطلاح کارول کېږی، خو موږ دلته دواړه د واحد داستانی اثر لپاره کاروو.

د رومان د حجم په اړه بیلابیل نظرونه ورکړل شوی دی. چی له دیرش څخه تر څلویښت او پنځوس زره کلمو پوری کم حد ورته ټاکل شویدی، او تر دی هم زیاتیدلای شی.

لومړی دوه ژباړل شوی ناولونه چی نقش نگین یا ((مرآة العروس)) او ((توبة النصوح)) دواړه ناولونه په اردو ژبه د هند د نومیالی لیکوال او شاعر ډپټی نذیر احمد خان په قلم لیکل شویدی. مرآة العروس د ((نقش نگین)) په نامه په ۱۸۷۷م.کال کی ژباړل شوی او په ۱۹۵۷م. کال په پیښور کی چاپ شویدی، د اروابناد میا حسیب گل کاکاخیل لخو او توبة النصوح په ۱۹۰۴م. کال کی ژباړل شوی او په همدی کال کی چاپ شوی هم دی، د اروابناد میا محمد یوسف کاکاخیل لخوا په پښتو ژبه ژباړل شویدی.

او د ډپټی احمد خان د اردو ژبی لومړی ناول لیکوونکی گڼل کېږی.

په کوزه پښتونخوا کی په پښتو کی لومړی ناول د پیاوړی لیکوال سید راحت زاخیلی په قلم شوی د ((نتیجهٔ عشق)) یا ((ناول د ماه رخی)) په نوم کښل شوی او په ۱۹۱۰م. کال کی په پیښورکی چاپ شویدی.

په ۱۹۵۰م کال کی د صاحبزاده محمد ادریس ((پیغله)) نومی ناول چاپ شو.

په ۱۹۵۷م کال کی د اشرف درانی لیکلی ناول د ((زرکی سترگی)) په نوم خپور شو.

او ۱۹۵۷م کال کی د حمزه شینواری ((نوی چپی)) نومی ناول چاپ شو.

دلته په پښتو ژبه لومړی لیکل شوی ناول د برهان الدین کشککی په قلم ژباړل شوی او په ۱۳۱۷هــ.ش. کال کی خپور شوی دی.

ویکتور هوگود فرانسی نومیالی لیکوال

ویکتور هوگو په ۱۸۰۲م. کال د فرانسی په ختیځ (بیزانسون) کی زیږیدلی دی. نیکه ئی د یو داسی بزگر زوی و چی د (نانسی) په ښار کی ترکاڼی هم کوله. پلار ئی په پوځ کی خدمت کاوه او تر جنرالی تر درجی ورسید او د هوگو مورد یو بیړی وان لور وه.

لومړی ئی په پاریس کی زده کړی پیل کړی او وروسته ئی په ریاضی، شعر او لاتینی ژبه کی بی ساری پرمختگ وکړ. او په پاریس کی ئی له یوی پوځی کورنۍ سره اړیکی پیدا کړی او په دی کورنۍ کی د (ادل) په نوم له یوی نجلۍ سره مینه پیدا شوه او په پای کی ئی ورسرله واده وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوگو د پاریس په دارالفنون کی زده کړو ته دوام ورکړ، همدلته ئی خپل لومړی شعرونه وویل: لومړنیو شعرونو ئی د ښوونځی جایزه وګټله. د فرانسی یو نومیالی شعر او لیکوال (شاتو بریان) هغه ته د یو (عالی ماشوم) نوم ورکړ.

د خپل ورور سره ئی پنځلس ورځنی مجله هم خپره کړه. چی په دی مجله ئی خپل نوم او نوری ډیری مقالی خپری کړی، او د دربار ستاینی ئی هم وکړی او د پاچا له لوری ورته جایزی هم ورکړل شوی او د دوو زرو فرانکو تنخواه یوه دنده هم ورو سپارل شوه.

هغه د خپل فکر لپاره د ((کرمول)) په نوم یوه ډرامه او د ډرامی سریزه لیکی. دغه ډرامه او سریزه ئی دومره اهمیت پیدا کوی چی په فرانسه کی د رومانتیزم د ادبی مکتب پیل ګڼل کېږی.

په ۱۸۴۱م. کال کی هوګو له دری ځلی ماتی وروسته د فرانسی د اکاډمی په غړیتوب ومنل شو. د فرانسی پاچا له هوګو سره ځانګړی دوستی لرله.

په ۱۸۴۸م. کال کی په فرانسه کی اړ و دوړ شروع شو. او د یو بل نامتو شاعر پواسطه ((لامارتین)) د هوګو په مرسته وراندیز وکړ چی یو موقت حکومت دی جوړ شی او دی پکی د وزیر په څوکی وټاکل شو. او د سلطنت ضد ډلو کلک ملګری شو، او له همدی نیتی وروسته ئی د فرانسی له پاچا ناپلیون سره دښمنی پیل شوه.

کله چی ناپلیون پاچا شو غوښتل ئی چی یو قوی ګوند جوړ کړی، نو په دی ګوند کی هوګو د ناپلیون سره مخالفت پیل کړ، خو ناپلیون بریالی شو د هوګو په ګډون ۸۴ تنه د عامه امنیت د تخریبوونکو په نوم له فرانسی څخه تبعید کړل. هغه لومړی بروکسل او بیا انګلستان ته لاړ او هلته ئی د ((ژرسی)) او ((کرنسی)) په جزیرو کی د تبعید عمر تیر، او په دی وخت کی ئی خپل په زړه پوری اثار ولیکل.

په ۱۸۷۰م. کال کی له ۱۹ کلن تبعید وروسته فرانسی ته راستون شو، او په ۱۸۸۵م. کال کی د ۸۳ کالو په عمر مړ شو.

په لیکل شوو کتابونو کی ئی ((بینوایان)) زیات شهرت لری. او نور مهم ئی په لاندی ډول دی:

هغه سړی چی خاندی، د خزان پاڼی، بدمرغان، مکافات، انتقام، سمندری کارګران او یو شمیر نور ....

د رومانتیزم ادبی مکتب:

د نړۍ په مشهورو کی ځینی ئی دادی: کلاسیسیزم، رومانتیزم، سمبولیزم، ریالیزم او نور ..... رومانتیزم ادبی مکتب د اتلسمی پیړۍ په پیل او نوولسمی پیړۍ په پای کی په اروپا کی راڅرګند شو. مخکښان ئی په اروپا کی ویلیامبلیک او کاریج، په جرمنی کی: ګویته او شیلر او په فرانسه کی ویکتور هوګو، شاتو بریان او لامارتین دی. څیړونکو ۱۸۳۰م. کال د ادبی انقلاب کال ګڼلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترتیب کوونکی: پرویز دانش

مقاله څنګه ولیکو؟

مقاله، لیکنی ته وائی، خو هغه لیکنه چی نسبتاً لنډه وی. مقاله په نثر سره هغه لیکنه ده چی لیکونکی ئی د یوی ځانګړی موضوع او مطلب د څرګندولو لپاره لیکی. په مقاله کی لیکونکی د خپل نظر وړ ټکی بیانوی.

مقاله له رسالی (یا کتاب ګوټی) سره له دوو اړخونو څخه توپیر لری. لومړی دا چی د رسالی په نسبت د مقالی لمن لنډه – تنګه ده. بله خبره داده چی د رسالی په پرتله د مقالی مخاطبین او مینه وال زیات دی.

د دوه ډوله مقالو لیکلو ته مو باید فکر وی:

عامی یا عادی یا اخباری مقاله: ددغو مقالو لوستونکی مخاطب وی، او د داسی لیکنو مینه وال عام خلک دی ډیر لوستونکی لولی او ډیره تخصصی او ځانګړی بڼه نه لری.

ددی مقالی له لیکلو مخکی باید دغو ټکو ته پام وکړی:

۱ – موضوع مو باید د وخت مطابق مهمه او ارزښتمنه وی او په خپله به هم باوری یاست چی نوی به وی.

۲ – د موضوع له انتخاب وروسته باید هغو ټکو ته پام وکړی چی دهمدی موضوع په لیکلو کی مو مطرح او څرګند کړی وی. او له همدی باید هدف هم څرګند کړی او د هدف لپاره باید سندونه، فکټونه(فاکټونه یا سندونه) او حقایق له ځان سره یاداشت کړی.

۳ – د مقالی له لیکلو مخکی باید یو چوکاټ د مقالی لپاره په یو کاغذ کی جوړ کړی او تر څو اصلی ټکی پکی ولیکی او فکر پری وکړی.

۴ – موضوع ته اوږدی سریزی مه ورکوئ، مستقیماً خپل مطلب ته راشئ، لومړی د خپلی موضوع په اړه خبری وکړی او بیا وروسته تفصیل ورکړی.

۵ – له یوی موضوع څخه بلی او له بلی موضوع څخه بلی موضوع ته ټوپونه مه وهئ، یعنی له خپلی اصلی موضوع څخه مه بهر کېږئ. بیا لوستونکی درسره تنګیږی.

۶ – خبری باید ډیری سختی او پیچلی نه وی. په څومره اسانی سره چی کولای شی خپل مطلب بیان کړی، او د خپلی موضوع لپاره دلایل راوړئ، تر څو موضوع بڼه واضح شی او لوستونکی ستاسی د اصلی هدف د پیداکولو لپاره پر خپلو مغزو فشار رانه وړی، او یا دی ته اړ نه شی چی بیا بیا ئی ولولی.

۷ – د خپلی موضوع تسلسل، د خپلی لیکنی تسلسل او د خپلو خبرو تسلسل در څخه ګډوډ نه شی، کوښښ وکړئ، چی هر څه په ترتیب سره بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ – په لیکنه کی د کلماتو په لوبو پسی مه گرځئ. دی ته ساده ټکو کی لفاظی وائی او تاسو باید هڅه وکړئ چی له لفاظیڅخه ځان وساتئ. موضوع د بیان په ډول یا الفاظو کی داسی مه رانغاړئ چی وغواړئ مقاله مو په اصطلاح ډیره نغاړلی راشی. نه په دغو مقالو کی غوڅه خبره غوره ده.

۹ – کله چی لیکنه مو بشپړه کړه، یو ځل بیا ئی په غور او دقت ولولئ. لازم سمون پکی راولئ. بیا ئی هم د لوستونکی په توگه په انتقادی نظر ولولئ او هر کله چی ډاډه شوی چی په لیکنه کی مو خپل هدف ته رسیدلای یاست او لوستونکو ته به هم خپل مطلب ورسولای شئ، نو بیا د خپریدو نیت وکړی.

علمی یا څېړنیزه مقاله:

علمی مقالی په خپله تخصصی لیکنی او څیړنی دی. دغه مقالی زیاتره په یوه علمی څانگه کی د متخصصو کسانو له خوا لیکل کېږی او پر څیړنیز اړخ ئی ټینگار کېږی.

د یو علمی او څېړنیزی مقالی لپاره لاندی ټکو ته پام وکړی:

۱ – د پر له پسی لوستلو (مطالعی) وروسته د یوی داسی موضوع انتخاب چی ستاسو په نظر نوی وی، که څیړنی پری شوی وی او نیمگړتیاوی لری او غواړی چی د موضوع په اړه نوی ټکی څرگند کړی، نو دغه موضوع د زیات لټون او مطالعی غوښتنه کوی.

۲ – ټول هغه کارونه چی د همدی موضوع په اړه ستاسو د مخه شویدی په دقت سره ولولئ او په لازمو برخو تری یادښتونه واخلی او له دغو یادښتونو په مقاله کی تری گټه واخلئ، یادښتونه په یوه جلا کاغذ کی لیکئ. پر پاس څنډه به د یادښت موضوع لیکئ. بیا به یادښت لیکئ او په پای کی به د کتاب نوم، لیکوال، د چاپ کال، وخت او د یادښت شمیره لیکئ. چی بیا به اخځلیکونو کی تری گټه اخیستل کېږی.

۳ – د یادښتونو له بشپړیدو وروسته د خپلی مقالی لپاره یو چوکاټ جوړ کړئ. د موضوع تسلسل ته لازم غور وکړی، او پر چوکاټ بیا نظر واچوی.

۴ – خپله لیکنه په پوره غور او دقت سره ولیکئ.

۵ – خپله لیکنه بیا بیا ولولئ، سمونه پکی وکړئ او هر کله چی پر خپله لیکنه ډاډه او باوری شوئ نو مقالی د خپریدو لپاره وسپارئ.

پوهاند عبدالحی حبیبی لیکوال او څېړونکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالحی حبیبی په ۱۲۸۹هــ.ش. کال په کندهار ښارکی زیږیدلی دی. د کندهار په ښوونځیو کی ئی لومړنی زده کړی وکړی. بیا په کندهار کی د ((طلوع افغان)) جریدی مرستیال او وروسته ددی جرندی د مسؤول چلوونکی په توگه وټاکل شو، لس کاله ئی دغه جریده وچلوله.

د کابل د ادبیاتو پوهنځی د تاسیس سره سم ئی نوموړی لومړنی رئیس وټاکل شو.

په ۱۳۲۷هــ.ش. کال کی د کندهار د خلکو لخوا د ولسی جرگی غړی شو. پوهاند له علمی، ادبی، او ملی خدمتونو وروسته په ۱۳۶۳هــ.ش. کال کی د ثور په شلمه نیټه په کابل کی له نړی سترگی پټی کړی او په ((شهدای صالحین)) کی خاورو ته وسپارل شو.

دلته ئی د ځینو کتابونو نومونه اخلو:

د پښتو ادبیاتو تاریخ((دوه ټوکه))، افغانستان بعد از اسلام، پښتانه شعراء(لومړی ټوک)، نومړکی مؤرخین، جنبش مشروطیت د افغانستان، د پښتو ادب په تاریخ کی قصیده. د افغانستان پیښلیک، تاریخ افغانستان او.....

اوستا:

اوستا د آریائی زړو ژبو له ډلی څخه ده چی اوس مړه شوی ده. اوس مړه شویده. دغه ژبه د (زند) په نوم هم یاده شویده. څرنگه چی د زردښتی دین، مذهبی کتاب اوستا نومیږی. او دا د نوموړی ژبی او دین په باب یوازینی راپاتی مستند کتاب دی. نو دا ژبه هم د اوستا په نوم یاده شوه. او له پښتو سره زیاته ورته او نږدی ده.

شراب یا الکول

د شرابو زیانونه په لاندی ډول دی:

۱ – د هاضمی په سیستم کی د سرطان مرضونه رامنځته کیږی.

۲ – د ینی یا ځیگر د سرطان سبب کیږی.

۳ – د خېټی (معدی) پرسوب رامنځته کوی.

۴ – د زړه ټکان زیاتوی او د زړه د حملو سبب کیږی.

۵ – اعصاب سخت کمزوری کوی او حافظه له منځه وړی.

۶ – د انسان عمر لنډوی.

۷ – بی اشتهائی رامنځته کوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعر په اړه څرګندونې

د شعر په اړه بیلابیلې نظرئې دي:

* شعر هغه کلام دی چې وزن او تخیل ولري.

- ✓ آزاد شعر هغه شعر دی چې قافیه پکې حتمي نه ده، وزن ئې په عمومي ډول د یو شعر په کلیت کې په پام کې نیول کېږي. او وزن ئې د د کومې ټاکلې بیلګې تابع نه دی. په آزاد شعر کې وزن د یو ډول طبیعي آهنګ او موسیقۍ تابع وي.
- ✓ سپین شعر بیا هغه شعر ته ویل کېږي چې قافیه ونه لري.

د شعر په تعریفونو کې په ځانګړې ډول دغه ټکي په پام کې نیول کېږي.

((تخیل، جذبات (یا احساسات) ښکلا، عواطف، خوند، مفکوره (په بله معنا د واقعیت انګازه او نور....))

((* شعر په وزن لرونکې ژبې سره د مفکورې او تخیل عاطفي ترکیب ته ویل کېږي.)

ادبي کره کتنه

ادبي کره کتنه د ادبي آثارو د هر اړخیزې ارزونې په معنا ده چې د دغو آثارو ښکلاوې، ارزښتونه او نیمګړتیاوې په ښنه کوي. د ادبي کره کتنې له لارې لوستونکي پوهیږي چې کووم ادبي اثر عالي، ځلاند او پیاوړی، کوم منځنی او کوم یو کمزوری دی؟

د کره کتونکې دنده داده چې لوستونکي ته څرګنده کړي چې په دې یا هغه ادبي اثر کې مهم ارزښتونه، لوړې ښکلاوې او پیاوړتیاوې کومې کومې دي، یا ددغه اثر او هغه اثر کمزورتیاوې او نیمګړتیاوې کومې دي؟

او مهمه خبره داده چې کره کتونکې کولای شي خپل احساسات داسې مهار (قابو یا په خپله ولکه کې راوستل) کړي چې دیو ادبي اثر اساسي ارزښتونه تري پټ پاتې نه شي.

لاندې ټکو ته تم کېږو تر څو کره کتونکې دنده باندې پوهه شو.

۱ – د کره کتونکې اصلي موخه داده چې هر هغه څه چې لیکل شوي او موجود دي باید تحلیل او توصیف کړي،بیلابیل اړخونه ئې وڅیړي او د بیلابیلو برخو اړیکې ئې وارزوي.

۲ – ادبي کره کتونکې باید ددې څنګ له ښکلا پوهنې، ټولنپوهنې او ارواپوهنې سره هم اړیکې له پامه ونه غورځوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – ادبي کره کتونکی د ادبي بهیر په وده او بشپړتیا کې پوره ونډه لري.

خیړونکو د ادبي کره کتنې لپاره لاندې درې شرطونه لازم ګڼلي دي.

۱ ذوق ۲- پراخ ادبي معلومات او اطلاعات ۳- تجربه او زیات تمرین

۱ – ادبي ذوق: د ادبي اثارو د پیاوړتیا او نیمګړتیاوو د څرګندولو غوره عامل دی. ذوق له دوو برخو جوړ دی، فطري استعداد او بل ادبي او هنري تربیت چې اکتسابي(زده کېدونکې) بڼه لري.

۲ – هغه څوک چې ښه ادبي ذوق ولري، که چېرې د زیاتې مطالعې، لوستنې او څېړنې ستونزې پر ځان ومني، کولای شي د ادبي اثارو غوره ارزونکی او کره کتونکی شي.

۳ – کره کتونکي ته لازمه ده چې د کره کتنې کار ته د یو عادي او سرسري کار په سترګه ونه ګوري، پرله پسې تجربې ترلاسه کړي، بیا بیا تمرین وکړي او وتوانېږي چې یو ښه کره کتونکی شي.

د ادبي کره کتنې ځینې ډولونه په لاندې ډول دي:

سنتي نقد، تاریخي نقد، فلسفي نقد، فورمولیستي (شکلي) نقد، اروا پوهنیز نقد، اجتماعي نقد او نور......

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library